

Nina Vombergar

Marjan Smrke: Sociološke osti: od božiča do velike noči.
Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2018.
ISBN (978-961-235-863-1), 19 EUR.

Sociološke osti: od božiča do velike noči so delo, sestavljeno iz tridesetih člankov, ki so v večini že bili objavljeni v različnih revijah oziroma časopisih, namenjenih širši javnosti, in so bili za namene izdaje te knjige dopolnjeni in predelani. Navdih za posamezne članke, ki so zbrani v delu, so aktualna družbena dogajanja, ki so se zgodila v času nastajanja člankov, torej v letih od 2008 do 2018. Besedila se dotikajo področij, ki so specialiteta dr. Marjana Smrketa, to so sociologija religije, primerjalna religiologija in družbena mimikrija, kar pa ne pomeni, da se njegove misli ustavijo pri omenjenem. V svojih člankih s kritičnim očesom izjemnega opazovalca in poznavalca religijskih institucij in družbenih kontekstov, v katere so te vpete, zarisuje povezave in riše vzporednice med široko paleto družbenih pojavov.

Smrke se v besedilih tako odziva na aktualne dogodke, še posebej povezane z religijskimi pojavi oziroma z delovanjem religijskih skupnosti oziroma institucij. Analizira dogajanja v času večjih praznikov, kot sta božič in velika noč, postreže z zgodovinskimi razvoji nekaterih religijskih praks, ki jih današnje institucije želijo uveljaviti kot obvezne (vsaj za njihove privrženca), pri čemer razkriva dolgo zgodovino političnih in gospodarskih vplivov na oblikovanje določil v zvezi s temi praksami (npr. celibat med duhovščino). Nadalje razkriva zgodovinsko povezovanje religijskih institucij s političnimi režimi in opcijami ter upravičevanje takega delovanja s predpostavkami, da gre za božjo voljo (npr. sodelovanje katoliške cerkve z nacizmom). Analizira politične pozicije in poskuse političnega vplivanja hierarhičnega vrha religijskih institucij na sodobne družbene pojave (npr. njihov odnos do spolnosti) in njihove politične drže ter pooblastili v zvezi z njimi, ki si jih jemljejo v imenu boga. Preučuje beganja od konservativnejših do progresivnejših pozicij religijskih skupnosti, poskuse njihovega odzivanja na delovanje sodobnih družb ter na spreminjanje življenja in vrednot posameznikov v teh družbah. Trditve hierarhičnih vrhov religijskih institucij preverja skozi pregled empiričnih dejstev ter jih na tak način dekonstruira in razkriva kot izjave, ki vsebujejo poskus vpliva na politično okolje in niso nujno odslilkava realne družbene slike, čeprav se predstavljajo kot take. Ukvarja se s pojavi sekularizacije in desekularizacije v sodobnih družbah ter prepoznava vzrode zanju in odzive verskih voditeljev nanje. Družbene pojave razkriva skozi teorijo družbene mimikrije, v skladu s katero boga, za katerega posrednike se predstavljajo verski funkcionarji, opisuje kot nemi model, ki se ne zmore braniti pomenov, ki jih nanj vpisujejo ti tako imenovani božji posredniki, poleg tega pa v okviru družbene mimikrije razkriva tudi način delovanja religijskih institucij na način prevzemanja določenih vlog (npr. vloga žrtve, ki jo v postsocializmu igra katoliška cerkev). Razkriva šibkost utemeljevanja in utrjevanja idej na podlagi svetih knjig, katerih temeljni nauki so kontradiktorni in paradoksalni, hkrati pa primerjalno religiološko razkriva zgodovinske

medreligijske vplive na oblikovanje zgodb, ki danes v posameznih religijah veljajo za vredne vsakoletnega, če ne že vsakodnevnega spominjanja in praznovanja, prepredene z verovanji oziroma nadrealističnimi elementi. Nadalje analizira odzive vrha religijskih institucij na pojave med lastnimi privrženci in komentira prelomne dogodke znotraj religijskih institucij, ki pa jih pojasnjuje v okviru političnih interesov teh institucij in poskusov pridobitve družbene moči (npr. beatifikacije in kanonizacije v katoliški cerkvi v točno določenih družbenih okoliščinah). Razpira probleme znotraj religijskih skupnosti, njihovo (ne)uspešno spopadanje z njimi in prevare, povezane s poskusom pridobitve moči zaradi domnevnih nadnaravnih sposobnosti (npr. domnevno bruhanje zlatih jajc s strani Sai Babe). Razkriva (ne)uspešne poskuse nadzora nad privrženci (npr. nad spolnostjo in kontracepcijo). Nenazadnje religijske institucije prepozna kot take, ki na enem področju sledijo duhu časa in se v skladu z njim oblikujejo kot velikanska podjetja ali korporacije, pri čemer se prepuščajo povsem posvetnim dejavnostim, kot so boj za prevlado (ne samo na religijskem) tržišču, kamor sodijo razne finančne mahinacije, zavajanje potrošnikov (vernikov) in kopičenje kapitala, ki pa včasih temeljito propadejo (npr. finančni zlom mariborske nadškofije).

Smrke skozi poglavja oziroma zbrane članke izbrane družbene pojave analizira tako, da jih opremi z dejstvi in med njimi zarisuje (ne vedno na prvi pogled očitne) povezave. Kot rečeno, se večinoma ustavlja ob religijskih pojavih oziroma pojavih, ki se tako ali drugače navezujejo na religijske skupnosti, še posebej na katoliško cerkev, ter jih osvetli v luči zgodovinskih in kulturnih dejstev ter političnega dogajanja. Ob premisleku o tovrstnih pojavih pojasnjuje družbene razloge in vzvode zanje, ki pa se med drugim razkrivajo v tem, da moč religije in religijskih skupnosti izhaja iz njene funkcije, ki je – uteha. Skoznje posamezniki iščejo rešitve za svoje probleme in vzpostavljajo (nemi) dialog z domnevnimi višjimi silami, ki naj bi te probleme pomagale rešiti. Ti mehanizmi postanejo navade in sčasoma tradicije, ki se jih posamezniki oklepajo, saj postanejo del njihove identitete, prav slednje pa je cilj religijskih institucij, ki se borijo za svojo moč – ko od njih predpisane prakse postanejo identiteta, pridobijo trdno podporo svojih sledilcev. Religijskih institucij pa ne razkriva le kot takih, ki so privlačne zgolj zato, ker domnevno rešujejo stiske posameznikov, ampak tudi kot take, ki probleme same ustvarjajo, zanje pa nato ponujajo po njihovem mnenju ustrezne rešitve.

Sociološke osti: od božiča do velike noči so delo, ki je neprecenljivo zaradi poglobljenega pogleda v izbrane teme, ki ga avtor ponuja z zapisanimi premisleki, temelječimi na poznavanju širših religijskih, kulturnih in političnih procesov, prepričljivega povezovanja (zgodovinskih) dejstev in iskanja medsebojnih vzročno-posledičnih povezav. Besedila so napisana tako, da se približajo tako tistim, ki jim teme, o katerih piše, še zdaleč niso tuje, kot tudi tistim, ki o njih morda premišljajo redkeje. S tem je vrednost zbranih besedil izjemnega pomena, saj nagovarja vse tiste, ki jih naseljuje vsaj nekaj radovednosti in si drznejše kdaj zazreti v navidezne samoumevnosti ter se vprašati »zakaj«. Ena najpomembnejših kvalitete Smrketovega dela je tako, da se kritični sociološki premislek odmika od mrtve teorije, izolirane v akademskem svetu, saj so besedila napisana na način, da so razumljena širokemu občinstvu, kar je dobrodošlo stremljenje vede, ki se tiče vseh, saj vendarle preučuje družbo. Bralko vznemirja in spodbuja avtorjevo premišljanje,

tudi tako, da svoje misli opremi ne le z izsledki verodostojnih raziskav in zgodovinskimi dejstvi, temveč tudi s preišljenim, natančnim, berljivim in duhovitim literarnim slogom. Smrketovo pisanje je za bralko užitek, saj izbrane pojave, ki se jih v pisanju dotika, na koncu preplete v širok pogled na družbeno dogajanje, ki ga pogosto zaključí s hudomušno noto, kar spodbuja nadaljnje preišljanje o obravnavanih temah in bolj pozorno opazovanje družbenega dogajanja ob naslednjih trenutkih, ko znova zazvenijo cepetanja in besede tistih, ki s prstom kažejo na neme modele v poskusih uveljavljanja lastne volje.